

BIODRO (157) *sb*

biodro *n* (84), **biodra** *f* (23), biodro *a.* biodra (50); biodro *OpecŻyw* (2), *BartBydg* (2), *TarDuch*, *GlabGad* (10), *WróbŻółt*, *RejPs*, *MurzNT*, *LubPs* (4), *Leop* (12), *BielKron* (11), *HistHet*, *LatHar* (7); biodra *SienLek* (6), *RejAp*, *Calep* (2), *SkarŻyw*; biodro : biodra *FalZioł* (5 : 4), *RibRadz* (3 : 4), *RejPos* (8 : 1), *BudBib* (9 : 2), *CzechRozm* (1 : 1), *WujNT* (5 : 1).

Wszystkie samogłoski jasne.

sg G biodry (4). $\diamond$ *A* biodrę (7). $\diamond$ *L* biodrze (2) *FalZioł*, *BudBib*, biodrze (1) *WujNT*. $\diamond$ *pl N* biodra (28). $\diamond$ *G* biódr (40); -ó- (1), -(o)- (39). $\diamond$ *D* biodrám (3); -ám (1), -(a)m (2). $\diamond$ *A* biodra (36), biodry (5). $\diamond$ *I* biodrami (2). $\diamond$ *L* biodrach (29); -ach (10), -äch (5), -(a)ch (14); -ach *BibRadz* (4), *CzechRozm* (2), *CzechEp*, *WujNT*; -äch *LubPs* (2), *BudBib*; -ach : -äch *Leop* (1 : 1), *SienLek* (1 : 1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVIII w.

*Staw łączący udo z tułowiem oraz przylegające części uda i tułowia; łądźwie; coxa, femur BartBydg, Cn; lumbus BartBydg; coxendix Cn (157) : femur, vdy, trzosła, bydra, łądzwyve, coxa viri BartBydg 57, 84; wżytka mocz iego [niedźwiedzia] ieft w pleczech á wbiodrach, przeto też na zadnie nogi fie wřpina y chodzi *FalZioł* IV 13c; Też krokos ftarty/ á Potym z ocztem á z gruczą ięczmienną zmiefzany/ ieft vżyteczne lekarřtvo: mazać y przykřadać na biodrę gdzie ieft bolenie *FalZioł* V 88, I 11c, 68d, IV 17b, 36b, V 9 (18); *GlabGad* D2v źp, D6, F3 [2 r.], I2, P6 [5 r.]; *LubPs* Qv; Y widziałem iákoby ofsobę Kontryffału/ iáko pozrzenie ognia wewnąthrz około iego: od biodr iego/ y z wierzchu: y od biodr iego áż ná doł *Leop Ez* 1/27; A thy řynu człowieczy wzdychay á łkay w řthárćiu biodr [ingemisce in contritione lumborum] *Leop Ez* 21/6, 9/11, *Mar* 1/6; Czemużem thedy widział áno káždy mąż chwyta řię zá biodry rękómá/ iákoby o na [!] niewiáftá ktora rodzi *BibRadz Ier* 30/6, *Iob* 40/11, *Is* 5/27; *Goski* 17; *SienLek* 36, 88, 106v, Sv; A [Pan] miał ná řzácie řwoiey v biodry řwoiey nápiřáne imię Krol nád krolmi á Pan nád pány. *RejAp* 160v; Zonká iego v inego [poganina srogiego] za biodrámí/ ku więřzey záłości á řromocie iego. *RejZwierc* 186v; Ludowi ktory mowil do ćiebie rzekąc/ oćiec twoy oćiężał nas iármem ále go ty nám vlyz/ Tákową dařz odpowiedz/ to co ieft namnieyřze⁸⁰ we mnie/ mięřźze ieft niź biodrá oycá mego, [minor digitus meus grossior est lumbis patris mei] *BudBib* 2.Par 10/10, *Ps* 69[68]/23 [24], 3. *Reg* 20/31, 32, *Ez* 9/11; gdy go ono Iákob pytał/ coby zá imię iego było: [Anioł] tedy fie mu o tym pytać nie dał/ lecz tylko vderzywřzy go w biodrę odřzedł/ błogofłáwiąc mu. *CzechRozm* 47v, 168v; *SkarŻyw* 348; Delumbo – Biodri objám, ottłukám. *Calep* 302b; Delumbis – Biodri niemájący. *Calep* 302b; *LatHar* 685; *WujNT Matth* 3/4, *Mar* 1/6, *Apoc* 19/16.*

W charakterystycznych połączeniach: (na)mazać biodra (3), nosić (coś) na biodrach, oblec (coś) na biodra, przykřadać, przyłóżyć (coś) na biodrę (4), przywiązwać na biodrę, rozwiązwać biodra; biodr leczenie, biodra chore, chude, (barzo) mięřsze, porořle, suche.

Zwroty: »miecż mieć, przypasać na biodrze (do biodry)« (3): Ioáb przypáľawřzy řzátę řwá w ktorey chodźil/ przypáľał theż ná nięy miecz do biodry řwey (*lumbis eius*] *BibRadz* 2.Reg 20/8; *BielKron* 35; káždy miecz řwoy (ma) ná biodrze řwoiey/ dla řtráchu nocnego. *BudBib Cant* 3/8.

»biodra (o-, pod-, prze-)pasać, (prze)pasować, przepasane, zakrywać opasaním« [szyk zmienny] (18): A řkoro baranka pożywatz ięli boty na nogi włóżyli/ biodra řwé przepáľali *OpecŻyw* 89v;

LubPs Zv; wyźrzałem: A oto mąż ieden odziany lmanemi szátami/ y biodra iego przepáláne zlothem rydzym/ á ciało iego iákoby Chryfolith *Leop Dan* 10/5, 3.Reg 18/46; ludzie poľpoliçi w Kálekućie nágo chodzą/ tylko biodrá zákrywáią opáfánim. *BielKron* 459, 30, [84²]v, 85v, 94v, 137 (7); *RejPos* 158, 346 [2 r.]; *BudBib Ex* 12/11, 4.Reg 9/1; *HistHel* C2v; Tego cię náuczáno/ kiedy biodrá przy wieczery Wielkonocney w zakonie przepálowano *LatHar* 189.

Wyrażenie »bolenie (bólączka, boleść, boleści) w biodrach, biodr; biodr boleść, na biodrach bólączka« (3 : 2): Nogi orłowe z vdow wyrwane, na bolenie biodr pomagáią *FalZioł* IV 17b, ++6f [2 r.], I 129b, 140b, V 27v, 59 [2 r.] (9); Kto tedy tego lekarítwá zamiefzka/ będzie miał Gryżienie wżywoćie/ Trzećiąnę boleść w Biodrách *SienLek* 17.

Szereg: »biodra albo lędźwi«: Albo gorczyce náwierć/ á ná chore biodry álbo lędźwi przylož *SienLek* 119.

W przen (5) : Y będzie íspráwiedliwośc páfem ná biodrách iego/ á wiará przepáfánim nerek iego. *BibRadz Is* 11/5; iešlim gardził ginącym przeto że nie miał suknie, y vbogim bez odzienia: Iešli mi nie błogosláwiły biodrá iego [*ubogiego*]/ [*si non benedixerunt mihi lumbi eius*] gdy wełną owiec moich zágrzał fię. *BudBib Iob* 31/20; *CzechRozm* 168v.

Zwrot: »przyasać miecz biodram (na biodra(ch))« (3): *OpecŻyw* 35; Y przypáfz miecz możnoći fwoiey ná biodrá fwoie [*Accingere gladio tuo super femur tuum Vulg Ps* 44/4] á zwielką czćią przypádnie tobie ocz fię iedno pokułifz *RejPs* 67v; *LubPs* M2v.

Przen (24) :

a) Zwrot: »biodra rozwiązać« = *rozbroić*: TÁk mowi Iehowa pomázańcowi fwe^{mv}/ Korefzowi [...] ábych położył przed obliczem iego narody/ á biodrá krolow ábych rozwiązał [*et lumbos regum dissolvam*] *BudBib Is* 45/1.

b) Zwrot: »biodra (pod-, prze-, przy-)pas(ow)ać, przepasane, przepasanie biodr« [*szyk zmienny*] = *powściágnąć się, opanotwać namiętności* (23) : Iezu kthorys nam przepafać biodra y pochodnię w ręku dzierżec goreiące kazał. ími[łuj] fię nad nami. *TarDuch* B8; *MurzNT Luc* 12/35; *Leop* * A3v, *Iob* 40/2, k. AAA2; A przetoż przepáfawfzy biodrá vmyłtu wálzego [*lumbos mentis vestrae*] trzeźwoćią/ dołkonáłą nádzieię mieycie w łálce ktora wam ieft przyniešioná/ áz fię okaże Iezus Kryftus. *BibRadz 1.Petr* 1/13, *Iob* 40/2; Przecz nie przepáfelfz tych íprofných biodr twoich/ trzeźwoćią/ íkromnoćią/ miernoćią/ áby świećiły vczynki twoie dobre *RejPos* 346, 341v, 343v, 345, 345v [2 r.], 346 [2 r.]; *BudBib Iob* 38/3; *LatHar* 215, 456; *WujNT* 243, 246 marg, *Luc* 12/35, *Eph* 6/14, *1.Petr* 1/13.

a. W Biblii tylko w l. mn.: *biodro jako miejsce, w którym się kryje siła rozrodcza mężczyzny, źródło płodzenia potomstwa; ród, pokolenie* (42) : Nie będzie odięto dołtoieństwo/ to ieft/ Sceptum kroléfkie z Iudy/ á Kfiążę z biodr iego/ áz przydzye ten, ktory ma połlan być *BielKron* 18v.

Zwroty: »być (zamknion) w biodrach« (5): Abowiem Kryftus zamknion był w biodrách Abrámowych. *BibRadz I* 6v marg; *CzechRozm* 143v, 144; *CzechEp* 257; *WujNT Hebr* 7/10. Cf *Zestawienia z przymiotnikiem dzierżawczym od imienia własnego*, »biodra ojca«.

»(na-, u-)rodzić się (narodzony), pochodzić, wyniść, wypuścić z biodr« [*szyk zmienny*]: (9): *Leop Gen* 46/26; A Krolowie z twoich biodr pochodzić będą. *BibRadz Gen* 35/11; O íynu moy iákom był rad w ftárości fwoiey gdy mi cie Pan Bog obiecał ná fwiát wypuścić z biodr moich y wypuścić

BielKron 12v; Vказаł sie iefzcze Pan Bog Iakobowi y rzekł: [...] rozmnażay sie/ s twoich biodr wynidą Krolowie/ Kfiążętá/ y poľpolity lud. *BielKron* 16; *CzechRozm* 176v; *CzechEp* 190, 273, 297, 309; [*Ojcowie*] żądáli onego [...] potomká/: ktory miał wynieść z biodr Dawidowych *CzechRozm* 57v; *WujNT Hebr* 7/5. Cf *Zestawienia z przymiotnikiem dzierzawczym*.

»położyc rękę pod biodrę« = *uczynić gest towarzyszący przysiędze* (3): Tedy łługá położywłzy rękę pod biodrę [*sub femore*] Abráhámá páná łwego/ poprzyliągł mu tę rzecz. *BibRadz Gen* 24/9, 24/2; *BudBib Gen* 47/29.

Połączenia z przymiotnikiem dzierzawczym od imienia własnego (15): *BibRadz* I 6d marg; o tym piłáli [*prorocy*]/ że nalienie niewieście/ Abráhámowe/ Izáákowe Iákobowe/ z biodr Dáwidowych Mefiałzem fynem Bożym miało być *CzechRozm* 43v; Naprzod iż on iefzcze będąc w biodrách Iudżinych/ ktory był z Iákobem oycem łwym zálzedł do Egiptu/ iuż też tam z nim zaráz był w oney niewoli *CzechRozm* 143v, 48v, 57v, 144; *CzechEp* 143, 190, 273, 288, 311 (8); A cić ktorzy łą z fynow Lewiego/ [...] rofkazanie máią áby bráli dziešiećinę od ludu wedle zakonu/ [...] chociaż y oni wyłzli z biodr Abráhámowych. *WujNT Hebr* 7/5.

Wyrażenie: »biodra ojca (ojcowa)« (2): Iż on był w biodrách oycá łwego Abráhámá/ y dziešiećiny Melchifedekowi przedtym dobrze oddawał/ niż się vrodził. *CzechEp* 257; *WujNT Hebr* 7/10.

Szereg: »wnętrznosci i biodra«: fyn Boży z wnętrznosci y biodr Dawidowych: nie z fercá/ ábo wnętrznosci Boskich/ w tych łłowách się zámyka y opifuie. *CzechEp* 298.

W przen (6) : Abowiem biodra moje napełnione są naigrawania. Ktore mnie ku cielestności pobudzaią. *WróbŻółt* 37/8; Biodrá moię zówzdi pełne frogich brzydliwosci/ Nie máłz zdrowia w cieie moim *LubPs* K3v; Bo y biodrá moje napełnione są połmiewilká: á niemáłz zdrowia w cieie moim. *Leop Ps* 37/8; *LatHar* +3, 162, 609.

Synonimy: *łędźwi, trzosto*.